

DR. JANEZ ŠMIDOVNIK (1921–2016)

Pred kratkim je v 95. letu starosti umrl profesor dr. Janez Šmidovnik. Vse, ki smo ga dobro poznali, je to ne glede na njegova častitljiva leta presenetilo, saj je skoraj do konca deloval kot vedno – kljub njegovi starosti se zdi nekako nenaravno, da ga ni več.

Desetletja sva se pogosto videvala, saj sva bila precej časa sodelavca v Službi Vlade Republike Slovenije za zakonodajo, pa tudi pozneje sva se kar pogosto srečevala. Čeprav je bila med nama precejšnja starostna razlika, sva rada razpravljala, največkrat v družbi kolegov, o različnih strokovnih vprašanjih, pa tudi kar tako, zlasti pa naju je oba zanimalo delovanje države. Naša država je o tem vedno, tako v prejšnji kot v sedanji politični ureditvi, nudila veliko nadvse zanimivega gradiva. Dr. Šmidovnik je bil vselej tisti, ki je znal politične neumnosti najbolj opaziti in se najbolj pikro ponorčevati iz njih.

Spoznal sem ga na precej nenavaden način, pravzaprav najprej po njegovem slovesu, šele pozneje tudi osebno. Kot pripravnikoma na takratni Republiški skupščini nama je bilo namreč skupaj s kolegom naročeno, naj pripraviva strokovno podlago za izhodišča za uvedbo komunalnega sistema v novi republiški Ustavi, ki se je takrat začela pripravljati. S kolegom sva malo pred tem diplomirala na Pravni fakulteti in sva se naloge lotila tako, kot so naju učili na fakulteti: prebrala sva vso relevantno literaturo in na tej podlagi pripravila nekakšen smiseln pregled in povzetek. Pri najinem delu se je v ospredje ves čas vrvalo ime dr. Šmidovnika, ki je strokovno močno presegal druge pravne pisce na področju lokalne samouprave, zato se je kar naprej pojavljal med citiranimi avtorji. Ko sva potem najin izdelek predstavila takratnemu predsedniku skupščine, ki je bil tudi sicer zelo pomemben politik, sva doživela pravi polom. Najino gradivo je raztrgal in med razburjenjem, ki ga je pri tem doživel, se mu je večkrat izreklo ime Šmidovnik in potem še: »To je šmidovščina.« Počasi sva razbrala, da ga je razkurilo prav to, da sva citirala Šmidovnika, za katerega kot politično neizkušena mladca sploh nisva vedela, da je na črni listi takrat-

ne oblasti prav zaradi svoje ostre kritike komunalnega sistema kot specifične oblike lokalne samouprave. Na tej listi se je znašel predvsem zaradi svojega doktorata, v katerem se je kritično lotil komunalnega sistema, ki je bil v tem času eden od paradnih konjev ideje samoupravnega socializma. Kritičen je bil tudi do nekaterih drugih zamisli takratnega političnega režima, zlasti do samoupravnih interesnih skupnosti.

Zaradi nasprotovanja tem in še nekaterim drugim takratnim političnim zamislom pa dr. Šmidovnik kljub oviram, ki so mu preprečevale poklicno kariero, kakršno bi si zaslužil po svojih sposobnostih, ni spremenil svojega prepričanja, ne takrat in tudi ne pozneje po spremembi političnega sistema. Iz pogumnega nasprotovanja idejam, ki jih je imel za zgrešene, ni nikoli koval nobenega dobička, drugače kot mnogi, ki so postali disidenti šele po spremembi režima – in to za nazaj. Kritičen do oblasti je bil vedno – prej in zdaj.

Vedno je bil živahen in poln pronicljivih komentarjev o neumnostih, ki jih je opazal okrog sebe. Te mu je bilo najbrž vse težje prenašati, saj ga nikoli ni zapustila zdrava kmečka pamet – v najboljšem smislu. Zato je bila njegova analiza vselej logična in pronicljiva. Zmeraj je bil sposoben videti, da je cesar nag, in to na glas povedati. Bil pa je tudi klasično izobražen, kar je njegovim mislim dajalo disciplino in razgled.

Rodil se je v Tunjicah 20. marca 1921. Med vojno je moral prekiniti študij na Pravni fakulteti v Ljubljani, saj je bil zaradi sodelovanja z Osvobodilno fronto že v začetku leta 1942 zaprt, nato pa v italijanski internaciji. Po vojni je nadaljeval študij na ljubljanski Pravni fakulteti in leta 1947 diplomiral, leta 1968 pa doktoriral.

Dr. Šmidovnik bi torej 20. marca dopolnil 95 let in še dober mesec pred smrtjo sva se srečala in bil je tak kot vedno. Nikoli ga nisem videl drugačnega kot čilega in živahnega, hkrati pa polnega duhovite ironije, ki se je pogosto prelivala v različne ironične in pogosto tudi cinične diskusije ter medijske prispevke. Prav tak je znal biti tudi v vsakdanjih stikih in če si bil z njim v družbi, ni bilo varno spustiti možganov na pašo. Tudi fizično je bil nenavadno čvrst, kar se je pokazalo tudi takrat, ko je pri 90. letih padel v narasel deroč potok in se sam rešil iz njega.

Večino svojega službovanja je bil zaposlen v državni upravi, skoraj ves čas v Službi Vlade za zakonodaje. Tam se je zaposlil še zelo mlad in ostal vso svojo delovno dobo ter še nekaj desetletij po tem, tako rekoč do konca. S svojim pravnim znanjem in s svojo osebnostjo je imel ves čas posebno mesto v delovanju službe, tako pri ustvarjanju pravnih mnenj kot tudi v pravniških diskusijah. Vmes in ob tem je bil tudi profesor javne uprave na Višji upravni šoli (sedanji Fakulteti za upravo). Na slednji je predaval vse od njene ustanovitve

pa do svoje upokojitve. Po letu 1990 je nekaj let predaval tudi na Fakulteti za družbene vede.

V svojem dolgem življenju se je uveljavil kot velik in priznan pravni strokovnjak. Pri strokovnem in znanstvenem delu se je posvečal predvsem proučevanju uprave, javne uprave, javnih služb in lokalne samouprave. Strokovno se je izpopolnjeval v službah državne uprave v Franciji in Nemčiji. Na teh področjih se je uveljavil kot eden vodilnih strokovnjakov ali celo kot vodilni strokovnjak. Zlasti na področju lokalne samouprave je za seboj pustil veliko vrzel.

Na omenjenih pravnih področjih je bil dr. Šmidovnik zelo dejaven tudi publicistično. Njegovo pisanje je bilo tako kot njegov govor – zgoščeno, urejeno, enostavno, argumentirano in začinjeno z duhovito ironijo. Pisal je tako, kot naslednje generacije niso več znale oziroma ne znajo več. Ne vem, ali je bilo to posledica odlične izobrazbe, ki je generacije za njegovo niso bile več deležne, ali njegovih osebnih odlik, najbrž pa obojega.

Na temeljnih področjih svojega znanstvenega in strokovnega proučevanja je napisal vrsto monografij, učbenikov in veliko znanstvenih ter strokovnih član-
kov. Med temi deli naj omenimo delo Javna uprava: splošni del iz leta 1960 in poznejši deli Temeljni pojmi o upravi iz leta 1979 ter Teoretične osnove upravljanja iz leta 1985. Leta 2006 je bil soavtor učbenika Teorija javne uprave, ki ga je izdala Fakulteta za upravo. O lokalni samoupravi je napisal dvoje monografij, ki sta še vedno temeljni pravni deli na tem področju. Leta 1970 je izdal monografijo Konceptija jugoslovanske občine, ki je temeljila na njegovem doktoratu, leta 1985 pa monografijo Lokalna samouprava, ki je še vedno temeljni učbenik za študij tega predmeta na Pravni fakulteti v Ljubljani. Slednja monografija ima dva temeljna dela: prvi je učbeniški in sistematično razloži splošne pojme o lokalni samoupravi, znotraj tega pa še posebej pojav in pomen lokalne samouprave, drugi del pa je posvečen lokalni samoupravi na Slovenskem, njegov najpomembnejši del pa kritični analizi ustavne ureditve lokalne samouprave in njenega uresničevanja.

Kot predavatelj je dr. Šmidovnik sodeloval na mnogih znanstvenih in strokovnih konferencah, kot soavtor pa tudi pri mnogih zbornikih. Napisal je vrsto znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov ter drugih prispevkov, praviloma duhovito polemičnih. Kot vodilni strokovnjak za lokalno samoupravo je sodeloval v Ustavni komisiji Republiške skupščine pri pripravi slovenske Ustave ter pozneje pri delu Ustavne komisije Državnega zbora, zlasti pri spremembi Ustave v zvezi s pokrajinami.

Lokalni samoupravi se je posvetil zelo zgodaj in postala je usodna za njegovo kariero. Na tem področju je namreč na Pravni fakulteti zagovarjal doktorat z naslovom »Konceptija jugoslovanske občine«, ki je vse postavil na glavo.

Po tistem je bil glede kariere, ki je bila dotlej močno obetavna, postavljen na stranski tir in se je moral zadovoljiti z ne prav visokim uradniškim mestom v Službi Vlade za zakonodajo. Pozabiti je moral tudi na svoje ambicije, da bi predaval na Pravni fakulteti. Smel je predavati samo na Višji upravni šoli, ki je fakulteta postala šele mnogo pozneje. Občasno ga je tedanja oblast poskušala celo odstraniti iz Službe Vlade za zakonodajo, vendar so bili šefi te službe vedno dovolj trdni, da se niso pustili prestrašiti političnim pritiskom – kar bi bilo najbrž v sedanjih časih precej težje.

Dr. Šmidovnik se je zmeraj angažirano in kritično odzival na družbeno dogajanje, s članki in drugimi polemičnimi zapisi, v katerih je vselej ostro in natančno kazal zrcalo družbenemu dogajanju, zlasti političnemu. Pri tem se je znal duhovito ponorčevati iz neumnosti, ki so se znova in znova dogajale zlasti na področju lokalne samouprave. Svoja stališča je pogosto strnil v nadvse duhovite in sarkastične reke, kot je bil na primer: »Občina v vsako slovensko vas!«, ko je kritiziral nebrzdano in škodljivo množenje občin, in podobno. Lokalno samoupravo je jemal skrajno resno in se je odzival na vsako dogajanje v zvezi z njo.

Bil je velik kritik ustavne zamisli in ureditve lokalne samouprave, ki je gotovo eden najšibkejših delov veljavne ustavne ureditve, med drugim tudi zato, ker v Ustavo niso bile sprejete njegove zamisli o sodobni evropski lokalni samoupravi. Zato si je ves čas prizadeval za spremembe Ustave, ki bi odpravile nekatere hude anomalije na tem področju ustavne ureditve. Opozarjal je tudi na hude napake, ki so se dogajale ob vzpostavitvi lokalne samouprave na podlagi Ustave, zlasti na preveliko število premajhnih občin in na neupravičene razlike v velikosti občin. Ves čas je poudarjal, da je vzpostavitev mreže občin projekt, ki mora preseirati ozke strankarske interese in temeljiti na strokovnih stališčih ter na širokem političnem konsenzu. Pri nas je bilo po njegovem mnenju ravno nasprotno že od samega začetka, češ občine so v Sloveniji tako prevelike kot tudi premajhne, in to predvsem zaradi čisto navadnega političnega trgovanja, ki se ni prav nič oziralo na to, kaj je v interesu družbe in države. V poznejših letih se je trudil, da bi se zaježila še nadaljnja neutemeljena drobitev občin, vendar so bile politične kupčije spet – kot vedno – močnejše od še tako utemeljenih strokovnih stališč. Tako kot v prejšnjem političnem sistemu se je njegova kritika izkazala za točno in utemeljeno tudi v sedanjem. Žal njegovo opozarjanje na napake in tudi neumnosti na področju lokalne samouprave nikoli ni moglo preprečiti škodljivih pojavov.

Že od samega začetka je bil kritičen do prvotne ustavne zasnove pokrajine kot prostovoljne tvorbe občin in pravilno je napovedal, da na ta način ne bo ustanovljena nobena pokrajina. Pozneje se je zelo zavzel za spremembo ustavne ureditve pokrajin in je tudi vodil strokovno skupino Ustavne komisije, ki je pripravljala to spremembo. Ustavna sprememba je bila leta 2006 sprejeta, in

to v veliki meri prav po njegovi osebni zaslugi, delo strokovne skupine, ki je pripravila spremembo pod njegovim vodstvom, pa ocenjeno kot visoko strokovno. Ko se je to dogajalo, se je že bližal devetdesetim. Pozneje je bil nad razvojem dogodkov razočaran, saj politični dejavniki v Sloveniji niso bili sposobni doseči soglasja o ustanovitvi pokrajin, zato jih vse doslej še ni in ostajajo madež na slovenski politiki.

V zadnjih letih je bil zelo dejaven tudi v zvezi s problematiko ustanovitve občine Ankaran s strani Ustavnega sodišča. Seveda ga je kot načelnega pravnega strokovnjaka motilo predvsem to, da je občino v nasprotju z Ustavo ustanovilo Ustavno sodišče, kot strokovnjaka za lokalno samoupravo pa še posebej nesmotrnost te odločitve z vidika sistema lokalne samouprave v Sloveniji. Še do nedavnega je bil zelo dejaven tudi v javnih nastopih ter v razpravah poslanskih skupin in delovnih teles Državnega zbora. Zanj značilna duhovita ironija ga ni zapustila do zadnjega in nekaj let nazaj je na nekem posvetovanju v zvezi z lokalno samoupravo dejal, da je težko polemizirati s politikom, ki tako pogosto spreminja svoja stališča, saj da »v tem trenutku ne vem, ali z njim sploh polemiziram, ker ne vem, ali ima še vedno isto stališče kot včeraj«. V vsaki pravniški družbi, zlasti pa v vladni službi za zakonodajo, je do konca blestel s svojo pronicljivostjo in duhovitostjo, z umom mladeniča in rabsodnostjo staroste.

Zdaj naše debate niso več to, kar so bile, dokler je bil še tu. Pogrešali ga bomo.

Franc Grad